

duh Rusije i duh današnjice

marko ristić

Nije uvek sa jedne strane Istok, sa druge Zapad. Duh, duhovnost svake stvari koja je najjača snaga, vezuje sve i uznosi u talasaste vode misli, koje su nebo nad svom stvarnošću. I, kada svemoćni duh hoće: Zapad je na istoku i Istok na zapadu. Sem tog opšteg slivanja, još tešnja duhovna veza je možda više pitanje vremena no pitanje prostora i decenije više razdvajaju no kilometri. U jednom trenutku, (dakle nerazdvojeni vremenom), na raznim tačkama zemlje, (dakle razdvojeni prostorom), ljudi dolaze do sličnih problema, do sličnih zaključaka, do sličnog stava prema životu. Pitanje personalnosti, nemir koji nagrizava jezgro samo života, nemir koji drhti u mladim srcima u ovo doba sudbonosnih odjeka, posle Velikog Rata i Velike Revolucije, to metafizičko nesposkojstvo zažuborilo je kao jedna jedinstvena reka, različitog toka, različitih brzaka, ostrva, vrtloga; ali je matice, najdublji život njen, ponela sobom Pariz za Rusijom, Nemačku i Englesku zajedno, i nas.

Ne mislim ovde da pravim apologiju one lažne slovenske dubokomislečnosti kojoj svaka vedrina izgleda neizlečiva površnost. Generalizacije su uopšte pogrešne (kao da je ovde ne uopštavam!) i uprošćenja nedovoljna. Nije sve prosto; naprotiv, sve je komplikovano, i isprepleteno do u nedogled. Tako na primer, nisu Rusi samo mudri a Francuzi frivolni. I pogrešno je opšte mesto da Francuz ne razume stvari van francuskih granica. Prosečni možda, ali me interesuju baš oni koji slušaju kako po svoj zemlji struji krv savremenosti. Duh je jedan, raznobojan, bogat do najmanjih sitnica, ali nerazdeljiv. Suviše je ultravioletnih otuja zamagljilo našu misao, da bismo se zadovoljili lakim kristalizacijama i ne zamarajući klasiifikacijama. Duh je danas uzemiren; taj nemir, to istraživanje, svu snagu poezije koja leži u njima mi gledamo u francuskim nadrea-

listima, ali pored Remboa, ta bezgranična jačina koja je prisilila poeziju da se prelije iz okvira literature, izvire najvećim delom iz ruskih bolnih opita, besmrtnih ispitivanja. Moć istovremenosti, moć nerazdeljivosti duha, moć duha sadašnjosti, učinile su da, ma gde da izbiju, izvori su otrovani istim otrovom, nošenim savremenim strujama vazduha. (To me vodi jednom patriotizmu u vremenu, mesto u prostoru: hiljadama kilometara daleko, jedan naš savremenik saoseća sa nama; desetinama godina samo unatrag, neko ko je živeo na istom mestu na kome živimo, stran nam je.) Desilo se međutim tako da je onaj životni problem, danas tako aktuelan, do sada najviše prožimao rusku literaturu. Otuda, na čisto književnom planu, tolika njena važnost za današnjicu. Najmonumentalnija figura, koja baca svoju senku preko cele današnje književnosti, Dostojevski, na prvom mestu. Sva spomenuta pitanja, problemi života, problemi čoveka, problemi ličnosti, to traženje Boga, leže u svojoj svojoj dubini i vatrenoj aktuelnosti na tamnim, grčevitim i nenadmašnim stranama njegovih

knjiga. Novi „mal du siècle“ (koji je postojao i pre no što ga je Marsel Arlan tako formulisao), neko bespuće, i neka prigušena poezija današnjeg nemira i nemara kao da su već u Čehovljevim pozorišnim komadima; i nije li ruska romantična poezija isto tolika priča ova iz ove naše renesanse romantizma koliko francuska, nemačka? I nije li Onjegin, ili Sanjin, Oblomov, ili Ivan Karamazov, isto toliko predak današnjem dezorijentiranom, individualističkom heroju iz romana, koliko Satobrisnov Rene, ili Geteov Verter, ili Adolf Benžamena Konstana? Ruski blagoslov i rusko prokletstvo su nad tim tajanstvenim, novim duhom“ (koji nije ni najmanje prvenstveno mašinski, futuristički) neopredeljivim; — otkrovenje koje tek naziremo, svakom izgleda različito, ali ga mnogi osećaju na istoj strani, gde se, u smeđu i gorčinu jedne metafizičke misterije, u ljubicastoj magli osmešuje, i poziva ih da se, pošto su uvideli nemogućnost i neprimljivost življenja, ipak karamazovski zanesu u jedinstvenost i protivrečnost života...

... Gledajući Pariz, (što nam se najviše prebacuje) ipak tim ne okrećemo glavu od Rusije. Jer nema za duh desno i levo, i svuda gde je duh tu je i zenica njegova. U ostalom mi ne gledamo tamo ono što se smatra za simbol površnosti. Kako se povija i lomni cvet artizma u vihoru čovečanskog odgonetanja svoje sopstvene zagonetke! Klasicizam, ili tanika pesma frule često su slabi da nas zadrže, u toj razgoljenoj i raskravljenoj, razigranoj Evropi, ludoj od nerazrešljivosti zagonetke, sad posle sumanutog smeha i zemljotresa ratova, metafizike. Gledajte ovaj novi romantizam: ima nečeg nedoglednog u njemu, u njegovom osećanju prirode, i neobuzdanom nemiru pred svojom protivrečnošću, pred ludim životom, koji je odveo čoveka, izlazeći iz koncepcije „umetnosti radi umetnosti“, da i literaturu potkmini jednom transcendentalnom cilju, pokušavajući to bilo u socijalnoj kažnjivosti, bilo u burlesknim, — (smehom idući dalje od osmeha) — alhemijskim, poetičnim i metafizičkim opitima dadaizma, nadrealizma, ili najzad na samo građivo života, svojih ličnosti u romanu, ili čak života svoj realnog, premeštajući delanje tog iracionalizma i tu slobodu pokreta koji se ne mogu opravdati logikom ili zdravim razumom. Ta iracionalnost je pokušaj jednog intelektualnog oslobođenja, i odricanja da bi se steklo jedno duhovnije, dublje bogatstvo. Pa i iza svih tih lutanja po snegu, po moru i po pustinjama uspravila se senka ogromnog Dostojevskog. Zar ruski filozof Sestov, koji je Dostojevskom mnogo dublje zagledao dušu no Zid, nije nazvao svoju studiju o njemu: Borba protiv otčuljenosti? Zaista se i on borio protiv zarobljavanja logikom u najspoljšnijem smislu te reči, propovedajući logiku sna, tražeći jednu dublju istinu iza istine razuma. Svi u njemu nalaze hrane. Kao i Tolstoj, i on je zakovitlao oko staklene zgrade naših uprošćavajućih, dremljivih sigurnosti, vihore ponovnog pretresanja života, i istakao crne upitne zastave, grča, samilosti istine i ličnosti, sudbine, fantazmagorije, božanstva, i smrti. I posle njega, kao biser, današnja misao je mutna, ali čista. Kao najveća morska dubina, bistra i ipak neprovidna, i teška.

knjiga. Novi „mal du siècle“ (koji je postojao i pre no što ga je Marsel Arlan tako formulisao), neko bespuće, i neka prigušena poezija današnjeg

LENJIN

... On je tako duboko zagnjurio pramac svoje volje u haotični okean mititavog čovečanstva, da se brazda još dugo neće izravnati među talasima i brod je sada krenuo punom brzinom, uprkos burama, prema Novom Svetu.

Nikad još od Napoleona evropska istorija nije videla tako celičnu volju. Nikad još posle svojih herojskih vekova, evropske religije nisu poznavale apostola takve granitne vere. I što je najvažnije, nikad ljudska delatnost nije stvarala vlasnika i gospodara ljudi kome su apsolutno bili tuđi lični interesi. Još za života on je izlio svoju moralnu figuru, od bronzne, koja baca izazov vekovima.

Romen Rolan

TITOV NAPRIJED

III

Drug Tito stiže na čelu kolone pod vrh planine.

Litice i magla

vrhunac kriju. Ondje gdje bi moglo uz napor proći, nova avet sjedi na litici i gleda u došljaka. Oči su njene ko u zore, njuška lisičja, zubi kao u štakora. A svaki zglob je grbava joj tijela uglast i dračav. Gleda i govori:

„Otkuda dođe, pustolove? Kuda ćeš? Znaš li me? Ja sam otac svih sumnja, nesreće vjesnik, preteča kajanja. Onaj sam koji oštre nokte ima, da njima kopa u savjesti vašoj grob, gdje će trunuti luda sanja ljudska. Sta hoćeš? Čemu dignu svu tu čeljad da trpi i strada? Ideal je vode što are na grani koju nikad neće dohvatiti ruka čovječja; vrhunac planine one siže do nebesa. Okreni se i sidi, pustolove, pa čin svoj mjeri prema svojoj snazi i zemljom hodaj sitnim koracima.“
Al' grmnu grom na vrhu planinskome; i vjetar duhnu, i magla se dignu. Zakriješti oro pod oblakom; zaspja sunce, što slavno sja i hrani i grije; i Titov glas se prosu kao dažd na izmučenu čeljad, uvijek žednu njegovih riječi.

„Naprijed!“

Vladimir Nazor

KLANAC U GORJU LOU

Sa zapada dva oštar vetar
U zraku guške dozivaju mesec
Mesec pokriven injem.
I samo topot kopita konjskih
I trube oštar zov

Osvojiti klanac — to je zdrobiti čelik
A mi silazimo danas sa vrha
Sa vrha već silazimo
Gore su otde veselije od mora
I zapad gori kao krv

Mao Ce-Tung

TRI PESME O GORAMA

Gore
Savladujemo konje otežale
Nazad — ne gledaj
Tri stope do neba tri cele

Gore
Teško je ići napred vrlo teško
Ali — napred
Preko planina u boj okrutni

Gore
Nebo se spušta sve niže
Sve čekaš da se svali
Ah najzad da uspemo

Mao Ce-Tung

Preveo s poljskog Petar Vujičić

voinj bakić

detalj spomenika »valjevac«

(Svečanost, br. 2, 1. XII. 1924 god.)